

9. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Вид. центр “Академія”. – 2000. – 544с.
10. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано: Учеб. Пособие для студентов пед. институтов по спец. № 2119 “музыка и пение”. – М.: Просвещение, 1984. – 176 с.
11. Ядова И. В. Играем по слуху. Учебное пособие. – М.: Издатель Смолин К. О., 2004. – 56 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Вікторова М. В.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті обґрунтовується значущість педагогічної спрямованості як важливої складової професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів.

Ключові слова: педагогічна діяльність, професійно-педагогічна спрямованість, навчально-виховний процес.

Аннотация. Викторова М. В. Формирование профессиональной направленности будущего учителя во время организации учебного процесса в педагогическом университете. В статье обосновывается значимость педагогической направленности как важнейшей составляющей профессионально-педагогической подготовки будущих педагогов.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, профессионально-педагогическая направленность, учебно-воспитательный процесс.

Annotation. Viktorova M. V. Formation of a professional orientation of the future teacher during the organization of educational process at pedagogical university. The article deals with significance of pedagogical focus as an important component of future teachers' professional and pedagogical training.

Keywords: pedagogical activity, professional-pedagogical orientation, teaching and educational process.

Постановка проблеми. Успішність педагогічної діяльності залежить від професійної спрямованості особистості. Під спрямованістю особистості ми розуміємо динамічну систему активних вибіркових відношень. За думкою К. К. Платонова, спрямованість – це одна з якостей особистості, яке може виявлятися в різних формах – бажання, інтересу, ідеалу, світогляду. Н. В. Кузьміна розглядає професійно-педагогічну спрямованість як важливу рису особистості вчителя, яка сприяє формуванню суспільної активності вчителя, є провідним фактором самоосвіти та самовиховання. Робота виконана у

контексті програм НДР Криворізького державного педагогічного університету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На важливу роль професійно-педагогічної спрямованості у формуванні майбутнього вчителя вказували Ф. М. Гоноболін, Л. В. Кондрашова, Н. В. Кузьміна, О. Г. Мороз, Ю. Д. Шелухін, Н. Л. Меньшикова, Т. С. Деркач, Г. П. Колев, Г. І. Томілова, В. О. Сластьонін, О. І. Щербаков та інші.

В наукових дослідженнях виділені основні ознаки професійно-педагогічної спрямованості, а саме:

– взаємозв'язок професійної, суспільної та пізнавальної спрямованості (В. О. Сластьонін);

– професійна спрямованість пов'язана з самою сутністю педагогічної діяльності, зі ставленням вчителя до дітей (Н. В. Кузьміна);

– усвідомленням та психологічною готовністю майбутнього педагога до педагогічної діяльності (О. І. Щербаков, Л. В. Кондрашова);

– формування професійно-педагогічної спрямованості можливе лише при активній позиції студента у навчально-виховному процесі, коли формування студента як майбутнього вчителя здійснюється під час перетворення його з об'єкта в суб'єкт навчально-виховного процесу (А. Г. Кірпічова).

Формулювання цілей статті. Метою статті є сутність процесу формування професійно-педагогічної спрямованості, яка полягає у перетворенні студента з об'єкта в суб'єкт педагогічної діяльності на основі його активної участі в житті університету та школи.

Результати дослідження. Професійно-педагогічна спрямованість включає в себе взаємодію всіх основних моральних, волевих, емоційних якостей особистості, її світогляду, життєвих установок та духовних цінностей. Наявність професійно-педагогічної спрямованості забезпечує ефективний розвиток особистості майбутнього педагога.

Щоб керувати формуванням професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя необхідно дослідити основні фактори, що сприяють цьому. Практика, а також дослідження свідчать про те, що найбільш значний вплив на посилення інтересу студентів до майбутньої педагогічної діяльності забезпечує раціональна організація навчального процесу в університеті, а також дисципліни психолого-

педагогічного циклу, різні види педагогічної практики та педагогічна майстерність викладачів вищої школи.

Саме тому предметом нашого дослідження є педагогічні умови формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя. В основу нашого дослідження було покладено припущення про те, що навчальний процес сприяє становленню та розвитку професійної спрямованості майбутніх педагогів при дотриманні наступних основних педагогічних умов:

- професіоналізації навчання в педагогічному університеті;
- залученні студентів до активної пізнавальної діяльності, котра вимагає наявності професійно необхідних якостей, вмінь та навичок;
- наявної системи роботи в педагогічному університеті по формуванню професійно-педагогічної спрямованості майбутніх педагогів.

Формування професійної спрямованості – це складний процес, який починається ще до вступу в педагогічний університет і продовжується після його закінчення. Спеціальні дослідження, а також практика шкіл свідчить про те, що далеко не у всіх випускників професійно-педагогічна спрямованість знаходиться на високому рівні. Це обумовлено як деякими соціальними факторами, так і недоліками роботи педагогічних університетів по формуванню професійно-педагогічної спрямованості.

Професійно-педагогічну спрямованість ми визначаємо як стійку властивість особистості, яка виражає загальну спрямованість до специфічного виду діяльності – вчительської праці, яка представляє у своїй сутності систему відношень індивіда до професії, до предмета викладання, до дітей, до себе як суб'єкта педагогічної діяльності.

Представляючи собою вибіркове ставлення до дійсності та ієрархічну систему мотивів, спрямованість особистості пробуджує та мобілізує скриті сили людини, сприяє формуванню в неї відповідних здібностей, професійно важливих особливостей мислення, волі, емоцій, характеру.

Досліджуючи проблему формування особистості майбутнього вчителя, ми проаналізували потрібно-мотиваційну сферу, яка розкриває джерела професійно-педагогічної спрямованості. За допомогою

опитування 780 чоловік, результати якого перевірялися та уточнювалися засобом використання різних дослідницьких методик: написання невеликих творів “Мій улюблений вчитель” або “Чому я вирішив стати вчителем”, тестування, спостереження – нам вдалося встановити основні мотиви вступу абітурієнтів до педагогічного університету. Учасники опитування назвали наступні мотиви: інтерес до навчального предмету – 28 %, бажання викладати певний предмет – 16 %, прагнення присвятити себе вихованню дітей – 19 %, усвідомлення педагогічних здібностей – 6 %, бажання одержати вищу освіту – 13 %, усвідомлення суспільної важливості педагогічної професії – 12 %, прагнення до матеріальної забезпеченості – 3 %, так склалися обставини – 3 %. Порівнюючи одержані дані, можна виділити три групи: 1) мотиви, що свідчать про дійсну педагогічну спрямованість (бажання навчати та виховувати дітей) – 36 %, 2) мотиви, що характеризують часткову педагогічну спрямованість (потреба не в самому суттєвому для педагогічної діяльності, а в деяких більш окремих моментах: усвідомлення своїх педагогічних здібностей, усвідомлення престижу педагогічної професії) – 19 %, 3) мотиви, що не містять педагогічної спрямованості (інтерес до навчального предмету, бажання одержати вищу освіту, випадкові обставини) – 45 %.

Ми також здійснили спробу виявити сформованість професійної спрямованості особистості в період навчання в педагогічному університеті. Студентам було запропоновано дати відповідь на запитання: “Чи одержуєте ви задоволення від зробленого професійного вибору?”

Обробка результатів показала, що задоволені вибором менша половина опитаних (44 %); кожний п'ятий студент (20 %) не зміг дати однозначну відповідь на поставлене запитання; біля третини опитаних (36 %) відповіли, що не відчують задоволення від свого вибору професійної діяльності.

Робота викладачів в університеті повинна бути спрямована на формування професійної спрямованості особистості студента, оскільки оволодіння професійною діяльністю не завжди супроводжується позитивним їх відношенням до обраної професії, сприйняттям її цілей та задач.

Оскільки основою формування професійно-педагогічної спрямованості є професіоналізація навчання, під час здійснення дослідно-експериментальної роботи ми прагнули відібрати найбільш ефективні форми та методи навчальної роботи по формуванню у студентів професійно важливих знань, вмінь та навичок. Саме створення в навчально-виховному процесі вищої школи ситуацій, моделюючих майбутню професійну діяльність студентів, забезпечить формування їх професійної спрямованості. В цьому плані великі виховні можливості містять ділові ігри, комунікативний тренінг, драматизація, дидактичні ігри, педагогічні та психологічні замальовки

Метод моделювання ситуацій передбачав використання таких завдань, загальний шлях виконання яких полягав в тому, щоб через розв'язання проблеми професійної спрямованості у студентів розвивався пізнавальний інтерес, актуалізувалися наявні знання, закріплювалися навички педагогічного аналізу та узагальнення, розвивалися педагогічні здібності та установки.

Включення студентів в ситуації професійної спрямованості створює умови, в яких майбутні вчителі одержують можливість самостійно аналізувати педагогічні процеси, встановлювати зв'язки між явищами, педагогічними впливами та відповідними реакція учнів, усвідомлювати логічні зв'язки, послідовність дій, зіставляти набуті знання з новими знаннями та використовувати їх для рішення педагогічних задач. До таких завдань були включені: ситуацій-ілюстрації, ситуації-вправи, ситуації-проблеми, ситуації-оцінки. Ознайомлення студентів з типовими ситуаціями з шкільного життя, методами рішення оперативних і тактичних задач, що стоять перед вчителем сприяло формуванню педагогічній спрямованості мислення, розвитку вміння сприймати педагогічний процес з позиції вчителя, бачити та виявляти в ньому закономірності, зв'язки та залежності.

Моделювання професійних ситуацій дозволяло розкрити перед студентами сутність та соціальне значення вчительської професії, основні її кваліфікаційні характеристики, забезпечити зв'язок теорії з шкільною практикою, виявити типові утруднення, на які напшовхується вчитель та визначити шляхи їх подолання. Моделювання професійних ситуацій дозволило створити такі умови, коли вибір способу рішення

досягався шляхом опори студента на теоретичні знання, одержані в процесі вивчення теоретичних положень педагогічної науки.

Під час експериментальної роботи були виділені три групи студентів з різним рівнем пізнавальної діяльності.

Першу групу склали студенти, котрі слабо володіють теоретичним матеріалом. Їх увага в цілому концентрується на утриманні в пам'яті та відтворенні раніше вивченого. Сутність активних методів: рольових ситуацій, педагогічних ігор, психологічних замальовок, комунікативного тренінгу в роботі з такими студентами не реалізується повністю.

Другу групу студентів, об'єднують ті, котрі в цілому володіють теоретичним матеріалом, хоча інколи для них не характерна імпровізація, не завжди вони вміють виявити та проаналізувати власні помилки, виявити способи подальшого свого професійного зросту.

Третю групу студентів об'єднують ті, котрі вільно володіють теоретичним матеріалом, вміють виявити та проаналізувати недоліки своєї діяльності, накреслити шляхи їх подолання, їх самооцінка об'єктивна. Їм притаманна потреба у подальшому професійному самовдосконаленні.

Дані, одержані в результаті проведеного дослідження розкривають динаміку розвитку професійно-педагогічної спрямованості. Вона полягає в тому, що інтереси та потреби студента, його провідні мотиви під впливом певної системи навчально-виховної роботи взаємодіють між собою та іншими якостями особистості, в наслідок чого і формується професійна спрямованість. Основна увага в дослідно-експериментальній роботі приділялась формуванню професійних інтересів, сформованість їх до рівня соціальної важливості. Ці завдання вирішувалися в процесі навчання, бесід на педагогічні теми, тематичних зустрічей з вчителями-практиками, диспутів, знайомством з передовим педагогічним досвідом шкіл та вчителів, залученням студентів до наукової дослідницької роботи та педагогічної діяльності.

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що професійно-педагогічна спрямованість виконує декілька функцій:

– відображає суттєве в духовному світі і тому є критерієм вихованості особистості;

– є важливою якістю особистості, що об'єднує з іншими, координує їх прояв;

– характеризує основне ставлення до оточуючого світу;

– виступає одночасно як мотив та регулятор поведінки, освіти та самоосвіти, виховання та самовиховання,

– керує задоволенням основних потреб та інтересів людини.

В результаті дослідно-експериментальної роботи було встановлено, що оптимальними умовами, при яких навчально-виховний процес сприяє становленню та розвитку професійної спрямованості є професіоналізація навчання та залучення студентів до діяльності, яка б вимагала наявності професійно необхідних якостей, вмінь та навичок.

Нами було виявлено чотири групи студентів з різним рівнем професійної спрямованості. За основу характеристики цих груп ми брали фіксацію та прояв компонентів професійно-педагогічної спрямованості, а саме: інтерес до педагогічної діяльності, наявність ідеалу вчителя, суспільно значуща мета життя, життєві установки, пов'язані з професією вчителя, підготовка себе до педагогічної діяльності, самостійність та активність під час виконання педагогічної діяльності.

Перша група – студенти з яскраво вираженою педагогічною спрямованістю та педагогічними здібностями.

Друга група – студенти з вираженою педагогічною спрямованістю, але слабо вираженими педагогічними здібностями.

Третя група – студенти, котрі не мають педагогічної спрямованості, хоча з наявними педагогічними здібностями.

Четверта група – студенти, які не виявляють ні здібностей, ні спрямованості до педагогічної діяльності.

Результати дослідження свідчать про те, що кількість студентів з високим рівнем професійної спрямованості складає 52 %, з середнім – 18 %. Знаходяться на початковій стадії формування професійної спрямованості 25 % від опитаних студентів, 5 % від опитаних студентів виявили негативне ставлення до професії вчителя. Той факт, що у цих студентів не вдалося сформувати професійну спрямованість свідчить про складність даного процесу.

Нами було також виявлено, що рівень професійно-педагогічної спрямованості є визначальним фактором в мотивації учіння та поведінки. Результати дослідження свідчать про те, що для майбутнього педагога найбільш стійким та визначальним в його навчальній діяльності є два основних мотиви: інтерес до знань та інтерес до професії. Ці мотиви є визначальними і в його педагогічній діяльності в школі. Мотиви навчання, пов'язані з інтересом до професії, стають мотивами педагогічної діяльності, а на основі останніх формується професійно-педагогічна спрямованість. У зв'язку з цим необхідно надавати особливе значення педагогічній мотивації всього навчального процесу.

Висновки. Таким чином, процес формування у студентів професійної спрямованості може бути представлений схематично наступним чином: професіоналізація навчання та залучення студентів в діяльність, яка б вимагала наявності професійно необхідних якостей, умінь та навичок, розвиток у студентської молоді пізнавальних та професіональних інтересів, активне та систематичне залучення майбутніх вчителів в систему соціальних зв'язків та реальних відношень як спеціально організований досвід педагогічної діяльності.

Одним із факторів формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя є колектив та рівень його згуртування. Чим вище рівень згуртованості студентів в групі, тим в більшій мірі представлені в ній студенти з яскраво вираженою професійною спрямованістю. Проведене дослідження дає підстави стверджувати про те, що виховний вплив колективу забезпечується системою умов, що включають в себе єдність усіх членів колективу в оцінці професії вчителя, наявність в колективі лідерів, орієнтованих на професію вчителя, ступінь залучення кожного студента до колективу.

В основу організації навчального процесу повинна бути покладена активна діяльність студентів. В цьому плані великі можливості містять педагогічні задачі, ділові ігри, комунікативний тренінг, драматизація, дидактичні ігри, педагогічні та психологічні замальовки.

Таким чином, формування важливої педагогічної та моральної якості майбутнього вчителя – професійно-педагогічної спрямованості –

вимагає професіоналізації, оптимізації, комплексності в системі навчально-виховної роботи педагогічного університету та активізації усіх видів діяльності студентів у тісному зв'язку з їх майбутньою професією.

Перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Актуальність проблеми для сучасної системи освіти передбачає продовження дослідження, а отримані висновки – перевірки і впровадження у навчально-виховний процес.

Література

1. Абдулліна О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Гоноболин Ф. Н. О некоторых психологических качествах личности учителя // Вопросы психологии. – 1975. – № 1. – С. 17-21.
3. Деркач Т. С. Формирование профессиональной направленности студентов во внеучебной работе: Дис.... канд. пед. наук. – Ярославль, 1972. – 223 с.
4. Кондрашова Л. В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися. – М., 1990. – 158 с.
5. Кочетов А. И., Черных А. П. Формирование профессионально-педагогической направленности студентов педвуза. – Рязань, 1975. – 60 с.
6. Методы обучения профессиональной направленности личности учителя / Под ред. Ю. Н. Кулошкіна, Г. С. Сухобеской. – Л., 1980. – 167 с.

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ПІЗНАННЯ СИМВОЛІЗМУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Власенко І. М.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті визначаються дидактичні умови пізнання символізму в курсі художньої культури. Через інтерпретацію символіки розкрито механізм засвоєння знань студентами вищої школи, виділено етапи подання інформації, ключові образи-символи напрямку.

Ключові слова: символізм, художня культура, дидактичні умови, синтез мистецтв, образ-символ.

Аннотация. В статье определяются дидактические условия познания символизма в курсе художественной культуры. Через интерпретацию символики раскрывается механизм усвоения знаний студентами ВУЗа, выделяются этапы подачи информации, ключевые образы-символы направления.

Ключевые слова: символизм, художественная культура, дидактические условия, синтез искусств, образ-символ.